

Розділ 3

ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВ І ГАЛУЗЕЙ

DOI: [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2025.1\(65\).87-95](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2025.1(65).87-95)

УДК 338.48-53:63

Гапак Н.М. Сігеті Е.М.

АГРОТУРИЗМ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ І ПЕРСПЕКТИВИ

У статті проведено економічний аналіз сучасного стану агротуризму в Україні, який розглядається як важливий напрямок для підтримки економічного зростання сільських територій та забезпечення стабільного джерела доходів для місцевого населення. В умовах глобальних викликів, включаючи наслідки повномасштабної війни, агротуризм стає перспективним інструментом для економічного відновлення, а також підвищення рівня зайнятості в сільській місцевості. Дослідження показує, що, незважаючи на великий потенціал агротуризму, сектор стикається з низкою економічних, правових та інфраструктурних бар'єрів, які гальмують його розвиток. Аналіз наукових джерел свідчить про необхідність фінансової підтримки та поліпшення доступу до кредитування для фермерських господарств, що прагнуть займатися агротуризмом. Важливою складовою також є розвиток інфраструктури: у багатьох регіонах країни відсутня належна транспортна та туристична інфраструктура, що обмежує доступність сільських територій для відвідувачів. Іншою проблемою є недостатня правова регламентація агротуристичної діяльності, що ускладнює юридичні та адміністративні процедури для малого бізнесу.

Окреслено заходи для подолання зазначених проблем, зокрема: забезпечення фінансової підтримки для фермерів, які займаються агротуризмом, розвиток комплексної маркетингової стратегії для підвищення обізнаності про агротуристичні можливості України, а також прийняття спеціального законодавства для спрощення правових аспектів. Такий підхід сприятиме зростанню агротуризму, забезпечить стабільний потік відвідувачів і стане ефективним інструментом для відновлення економіки в постраждалих регіонах України.

Ключові слова: агротуризм, економічний аналіз, сільський туризм, економічне відновлення, розвиток сільських територій, Україна

Постановка проблеми. Агротуризм є перспективним напрямом розвитку сільських територій, який може сприяти економічному зростанню, створенню робочих місць та збереженню культурної спадщини. Однак, в Україні цей вид туризму досі залишається недостатньо розвиненим через низку економічних, соціальних та правових бар'єрів.

Серед основних перешкод – брак фінансової підтримки, недостатня інфраструктура в

Серед основних перешкод – брак фінансової підтримки, недостатня інфраструктура в сільській місцевості та відсутність законодавчих норм, що регулюють цю галузь. Ситуація ускладнюється наслідками повномасштабної війни в Україні, яка значно вплинула на аграрний сектор і сільські території загалом. Багато сільськогосподарських підприємств зазнали збитків, зокрема через руйнування інфраструктури, втрату обладнання та нестабільність ринку. Це додатково ускладнило умови для розвитку агротуризму, адже у багатьох регіонах країни фермери не мають ресурсів для інвестування у туристичні послуги. Водночас агротуризм міг би стати важливим елементом економічного відновлення постраждалих регіонів, стимулюючи залучення інвестицій, підтримуючи місцеве населення та сприяючи стабілізації економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематикою стану агротуризму в Україні

© Гапак Н.М., кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки, підприємництва і торгівлі, ДВНЗ "Ужгородський національний університет", м. Ужгород, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4207-3243>

Сігеті Е.М., студентка магістратури спеціальності 076 «Підприємництво і торгівля» економічного факультету, ДВНЗ "Ужгородський національний університет", м. Ужгород, Україна

займалися багато вітчизняних та міжнародних експертів, зокрема В. Дуга [3], Б. С. Куць [4], Н. Д. Чала, А. С. Микитас [5], Н. О. Аверчева, Т. М. Грекова [2], С. І. Іванів, які у своїх дослідженнях акцентують увагу на соціально-економічному впливі агротуризму, підкреслюючи, що розвиток цього сектору сприяє не лише економічному зростанню сільських громад, але й сприяє збереженню культурних традицій та ремесел. Вони зазначають, що розширення агротуризму здатне посилити роль малих і середніх фермерських господарств, сприяючи їхньому інтегруванню в туристичний сектор, що особливо важливо в умовах сучасних економічних викликів. Крім того, Саченко В.І. та Грабовський О.М. зосереджуються на аналізі інфраструктурних і правових бар'єрів, що стримують розвиток агротуризму в Україні. У своїх публікаціях вони підкреслюють необхідність створення спеціалізованої нормативно-правової бази для цього сектору, оскільки існуюче законодавство не враховує специфіку агротуристичних послуг. Проте існує певний дефіцит досліджень, що стосуються саме економічних чинників, які гальмують розвиток агротуризму, та необхідності державного регулювання в цій сфері. **Мета статті** – проведення економічного аналізу стану агротуризму в Україні, визначення основних проблем та чинників, що впливають на його розвиток, а також надання рекомендацій щодо покращення умов для розвитку агротуризму на національному рівні.

Виклад основного матеріалу. Агротуризм – це сучасний формат взаємодії між фермерським господарством і туристичними послугами, який набуває все більшої популярності у світі. Він включає відвідування ферм, підприємств тваринництва та інших сільськогосподарських об'єктів, де туристи можуть ознайомитися з процесом виробництва аграрної продукції та насолодитися відпочинком у затишній атмосфері сільської місцевості [8].

Основними гравцями ринку агротуризму в Україні є фермери, туристичні компанії та організації, що сприяють розвитку галузі. Фермери виступають ключовими постачальниками послуг, пропонуючи туристам проживання, екскурсії та доступ до сільського побуту, що забезпечує їм додатковий дохід і сприяє зайнятості на селі. Туристичні компанії відіграють роль посередників, просуваючи агротуристичні послуги, формуючи тематичні тури і залучаючи потік відвідувачів до сільських регіонів. Організації, включно з державними установами та громадськими асоціаціями,

підтримують агротуризм через фінансову та технічну допомогу, розвиток інфраструктури й законодавчу підтримку, що сприяє його популяризації та розвитку в Україні.

З 2020 р. темпи розвитку екотуризму та агротуризму, в тому числі в Україні й світі, загалом сповільнилися. Був час, коли туристична діяльність зменшилася через поширення коронавірусу (COVID-19). В Україні вартість проданих туристичних путівок у 2020 р. знизилася на 54%, що еквівалентно 32434 млн грн порівняно з 2017 р. Привабливість для українських туристів значно знизилася після масштабного військового вторгнення РФ у 2022 р. через військові дії та зайнятість значної частини зони відпочинку. Українські та іноземні туристи об'єктивно оцінюють Україну як непривабливу для туризму [6].

Агротуризм, як частина аграрної економіки, постраждав через порушення логістики, обмеження доступу до ринків збуту і зниження туристичних потоків. Під час активних бойових дій постраждали не лише сільськогосподарські угіддя, а й об'єкти інфраструктури, такі як дороги, склади, переробні підприємства та логістичні центри. За даними Центру стратегічних і міжнародних досліджень (CSIS), знищення ключових інфраструктурних об'єктів призвело до збитків у розмірі понад \$40 млрд. [7].

Попри деструктивний вплив війни, невизначеність та зміни кон'юнктури аграрного ринку, надходження від агропромислового комплексу залишаються одними із найбільших в структурі ВВП України та становили 7,4% у 2023 році (табл. 1). Підприємства агропромислового сектору адаптуються до сучасних викликів зовнішнього середовища, тому для деяких підприємств війна має не тільки деструктивний характер впливу, а є поштовхом до оптимізації бізнесу та виходу на нові ринки [4].

Показники агротуризму в Україні за 2020–2024 роки демонструють поступове відновлення галузі після кризи, викликані пандемією COVID-19 та повномасштабною війною, що розпочалася у 2022 році. Загальний дохід у 2024 році становить 700 млн грн. (73,7% від рівня 2021 року) – показники ще не досягли докризових рівнів. Кількість агротуристичних об'єктів відновилися до 320 (80% від 2021 року), а середня кількість відвідувачів — до 65 000 осіб (68,4%). Рівень зайнятості у галузі складає 1 900 осіб (76% від 2021 року), що свідчить про поступове нарощення ринку праці.

Таблиця 1

Динаміка основних показників агротуризму в Україні

Показник	2020	2021	2022	2023	2024	2024/2020, %
Загальний дохід від агротуризму, млн грн	800	950	300	500	700	73,7
Кількість агротуристичних об'єктів	350	400	200	250	320	80,0
Середня кількість відвідувачів, осіб	80 000	95 000	30 000	40 000	65 000	68,4
Рівень зайнятості у сфері агротуризму, осіб	2 200	2 500	1 200	1 500	1 900	76,0
Державне фінансування, млн грн	15	20	5	10	12	60,0

Джерело: сформовано автором на основі [11], [14]

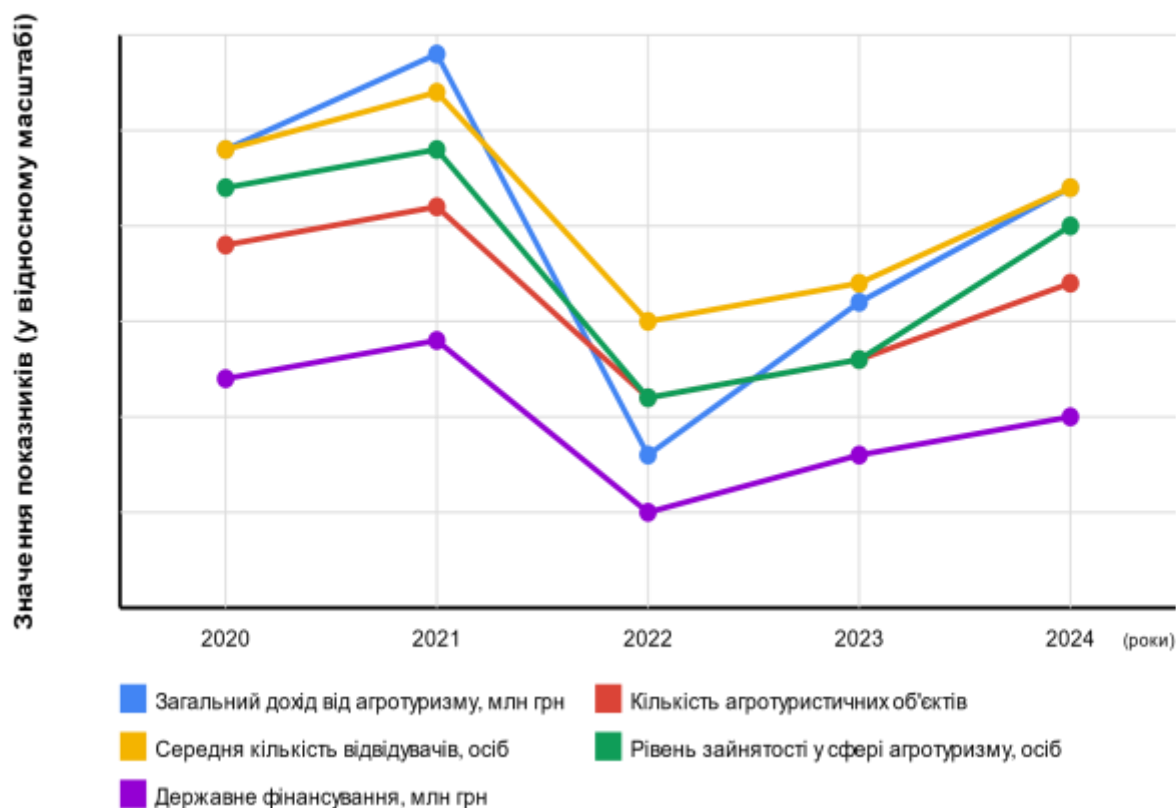
Негативні наслідки війни, включаючи небезпеку для туристів і руйнування інфраструктури, об'єктивно обмежують повноцінне відновлення агротуризму. Державне фінансування звісно теж залишається нижчим за рівень 2021 року – 12 млн грн (60%). Для повного відновлення важливі стимулювання внутрішнього туризму та створення безпечних туристичних маршрутів, що відповідатимуть сучасним вимогам безпеки.

Комплексний аналіз динаміки основних показників агротуризму в Україні за 2020-2024 роки свідчить про значний деструктивний вплив війни на галузь із подальшим поступовим відновленням системи агротуристичного господарювання, що відображається у чіткій V-подібній траєкторії розвитку всіх досліджуваних індикаторів із критичним мінімумом у 2022 році (падіння загального доходу на 68,4%, скорочення кількості відвідувачів на 68,7% та зменшення рівня зайнятості на 52% порівняно з 2021 роком) та наступним відновленням протягом 2023-2024 років, яке, однак, залишається неповним та диференційованим за окремими показниками — найкраще відновлюється інфраструктурна складова (кількість агротуристичних об'єктів досягла 80% від рівня 2021 року), тоді як

показники відвідуваності (68,4%) та державного фінансування (60,0%) демонструють повільніше відновлення, що вказує на необхідність комплексних стимулюючих заходів для повноцінної регенерації галузі в післякризовий період (рис.1).

Потрясіння, спричинені війною, вносять великі зміни і залишають глибокі рани, створюється нова спадщина, а постконфліктний «туризм пам'яті» з часом змішується з іншими напрямками — культурним, гастрономічним, спортивним, гірським, морським, зеленим та іншими видами туризму. Наприклад, Київщина — потужний туристичний магніт, де сільський туризм має достатній потенціал та всі можливості для успішного й сталого розвитку — унікальний природний комплекс, сприятливий клімат, родючі землі, гостинність місцевих жителів, об'єкти відпочинку у сільській місцевості: садиби, селянські та фермерські господарства, річки, ставки тощо [9].

Саме тому, агротуризм є перспективним туристичним напрямом і може стати важливим джерелом доходу для сільського населення та регіонального розвитку у післявоєнний період. Враховуючи, що

Рис. 1 Динаміка показників сфери агротуризму в Україні (2020–2024рр.)

Джерело: сформовано авторами на основі табл. 1

населення, яке повернеться з міграції, матиме певний досвід розвитку підприємництва в тих країнах, де довелося перебувати під час війни, буде активно шукати нові джерела заробітку і доходів, можна прогнозувати зростання кількості суб'єктів агротуризму [5].

Проблеми, пов'язані з фінансовими ресурсами для розвитку агротуризму в Україні, залишаються актуальними, особливо в умовах повномасштабної війни, що триває з 2022 року. Очевидно, що залучення значних інвестицій від приватних інвесторів є надзвичайно складним завданням через високі ризики та нестабільність ситуації. Водночас, альтернативними шляхами фінансування можуть стати державні та міжнародні субсидії, грантові програми, пільгові кредити для агробізнесу, а також використання власних коштів фермерських господарств та підприємств. Для успішного відновлення агротуристичного бізнесу необхідно розробити ефективні стратегії, орієнтовані на підтримку внутрішнього туризму, залучення місцевих громад до прийняття рішень та підвищення обізнаності про переваги агротуризму як для

економіки регіонів, так і для покращення добробуту населення [5].

Розвиток агротуризму може сприяти покращенню соціально-економічних умов у сільській місцевості, що є особливо важливим в умовах нестабільності. Збільшення туристичних потоків навіть у локальних масштабах здатне стимулювати попит на місцеву продукцію та послуги, створювати нові робочі місця та сприяти збереженню культурної спадщини. Водночас, для забезпечення стійкого розвитку галузі важливо враховувати як позитивні, так і можливі негативні наслідки, зокрема екологічне навантаження та можливе погіршення умов життя місцевого населення. Ефективна інтеграція агротуризму в економіку сільських територій вимагає створення безпечних туристичних маршрутів, підвищення якості послуг та адаптації туристичних продуктів до сучасних умов [6].

Рівень соціально-економічного розвитку сільської місцевості України порівняно з містом наочно показано в табл. 2.

Таблиця 2 Групування регіонів України за рівнем розвитку екотуризму

Група	Регіони	Характерна особливість
I група Високий рівень розвитку	Івано-Франківська обл.	Тут розташована найбільша кількість садиб, що становить 81,4%. Саме цей регіон приваблює найбільший потік сільських туристів.
II група Середній рівень розвитку	Закарпатська, Львівська, Тернопільська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька обл. тощо	Частка сільських садиб становить 1-9%.
III група Низький рівень розвитку	Одеська, Миколаївська, Херсонська обл. та ін. регіони	Екотуризм розвинений слабо. Незважаючи на природний потенціал і наявність історичних пам'яток, сільський туризм активно не розвивається

Джерело: [6]

Аналіз таблиці свідчить про значну нерівномірність розвитку екотуризму в Україні, де Івано-Франківська область займає лідируючу позицію у розвитку екотуризму в Україні, зосереджуючи 81,4% усіх сільських садиб, що пояснюється унікальним поєднанням сприятливих факторів: стратегічно вигідне географічне розташування в Карпатському регіоні з біорізноманітними природними ландшафтами, екологічно чистими територіями та орографічними особливостями; багата етнокультурна спадщина з автентичними гуцульськими традиціями та народними промислами; значний вплив трудової міграції місцевого населення, яке, повертаючись з-за кордону, інвестує акумульовані фінансові ресурси у розвиток агротуристичної інфраструктури та імплементацію європейських стандартів сервісу; розвинена туристично-рекреаційна система, що включає гірськолижні курорти та екологічні маршрути, забезпечуючи стабільний туристичний потік протягом календарного року та стимулюючи подальшу інтенсифікацію розвитку сільського зеленого туризму в регіоні, приваблюючи найбільший потік туристів. Це відображає високий рівень інфраструктурного розвитку і популярності регіону. Регіони другої групи, такі як Закарпатська, Львівська, та інші західні й центральні області, мають помірний розвиток екотуризму, з часткою сільських садиб від 1 до 9%, що вказує на потенціал для подальшого зростання. Третя група, куди входять Одеська, Миколаївська, Херсонська області та інші, має низький рівень розвитку, попри природний і культурний потенціал. Об'єктивним фактором такого стану наразі є тимчасова окупація півдня

та сходу України, а також ситуація особливо підвищеної небезпеки для життя та інфраструктури в даних регіонах. Адже багато унікальної культурної і туристичної спадщини України (навіть у світовому значенні, що належать до культурної спадщини ЮНЕСКО) перебуває в окупації та поступово знищується (біосферний заповідник «Асканія-Нова», заповідник «Кам'яна могила», заповідник «Херсонес Таврійський», Чорноморський біосферний заповідник та ін.). Станом на 10.01.2024р. окупованими лишаються 13 національних парків, 8 природних і 2 біосферні заповідники, а загалом – 514 об'єктів природно-заповідного фонду: національні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища, дендропарки, зоопарки, ботсади, пам'ятки садово-паркового мистецтва, регіональні ландшафтні парки, біосферні заповідники [10]. А на початок листопада 2024 року кількість пошкоджених пам'яток культурної спадщини через російську агресію зросла до 1179 [13].

Також перешкодою для розвитку агротуризму (сільського туризму) в Україні є відсутність чіткої законодавчої бази. Наприклад, у законі «Про туризм» [12] немає точного визначення агротуризму. Крім цього, існують проблеми, пов'язані з цільовим призначенням земельних ділянок та системою оподаткування. Незважаючи на це, галузь продовжує розвиватися різними обхідними шляхами, поки не встановлені чіткі регулювання.

Якщо до повномасштабного вторгнення РФ, особливо, на фоні пандемії ковіду, прихильників розвитку внутрішнього туризму в Україні було суттєво більше, аніж противників, то на лютий 2022 р. баланс сил дещо змінився. Голоси тих,

хто проти активного розвитку галузі, по суті розваг, тепер чутно гучніше. Однак статистика все ж показує, що попит на туристичні локації є [9].

За даними Державного агентства розвитку туризму (ДАРТ) за три квартали 2023 р. представники тургалузі України сплатили податків на 13% більше, ніж за аналогічний період у 2022 р. Збільшення зацікавленості у місцевому туризмі підтверджують також чимало локацій. До прикладу, пані Ліана Надь, керівниця крафтової виноробні «Нота Бене» на Закарпатті, де проводять екскурсії та дегустації вина, зазначила, що з початком повномасштабної війни кількість туристів на їхній локації збільшилась у декілька разів. Впродовж минулого року людей приймали по кілька разів на день, а візити на господарство слід було бронювати заздалегідь [9].

Така ситуація має пояснення, адже сьогодні чимало людей не можуть виїжджати за кордон через військову зобов'язаність. Тому й подорожують у межах країни. На початку вересня 2023 р. ДАРТ опублікувало дані онлайн-опитування щодо подорожей Україною під час війни. В ньому взяли участь 5 тисяч респондентів у віці від 14 до 34 років. 45% з них вказали, що з часу повномасштабного вторгнення подорожували Україною з туристичною метою. Також, опитування показало, що 22% людей люблять подорожувати країною заради вивчення гастрономічних спеціалітетів у регіонах. Активний відпочинок до душі 16%, а екотуризм є вагомим для 11% опитаних. Майже 9% українців та українців надають перевагу рекреаційному туризму. Всі ці види відпочинку може забезпечити якраз агротуризм [9].

У січні 2023 року Міжнародною маркетинговою групою, за підтримки організації Help – Hilfe zur Selbsthilfe в Україні та у співпраці з Українською Радою Бізнесу було проведено репрезентативне опитування малих фермерських господарств, в результаті чого визначено, що 43% опитаних фермерів у короткій чи середньостроковій перспективі ставлять перед собою мету зберегти поточний стан справ у господарстві; 28% фермерів обирають напрямок розвитку господарства, шляхом збільшення обсягів виробництва, покращення якості продукції та виходу на нові ринки та 26% заради мінімізації своїх збитків планують згорнути напрямки своєї роботи [4].

У контексті повоєнного відновлення експерти відзначають значну роль підтримки з боку ЄС. Це включає покращення інфраструктури та транспортної доступності, підвищення рівня

технологічного забезпечення, зокрема для фермерських господарств, впровадження нових екологічних стандартів, підтримку малого бізнесу, інтеграцію європейських методів управління й збільшення туристичних потоків. Усі ці заходи відкривають великі можливості для розвитку агротуризму.

Навіть попри напад росії на Україну у 2014р., з того часу в Україну зайшло чимало європейських проектів, які опосередковано підтримують розвиток агротуризму. До прикладу, ще у 2017р. реалізовувався проект «Географічні зазначення в Україні» [9]. Його робота сприяла реєстрації перших українських продуктів з географічним зазначенням — Гуцульської овечої бриндзи, Гуцульської коров'ячої бриндзи та Мелітопольської черешні.

Завдяки сертифікації за схемами якості системи географічних зазначень деякі виробники вже змогли реалізувати агротуристичні напрями. Зокрема, на основі полонинських господарств, де виготовляють Гуцульську овечу бриндзу та Гуцульську коров'ячу бриндзу у 2021р. створили культурно-туристичний маршрут «Гуцульські сирні плаї». Тільки за перші 6 місяців роботи маршруту, на його локаціях побувало майже 6,5 тис. людей [9].

Окрім цього, після отримання сертифікації за найвимогливішою схемою якості системи географічних зазначень — Назва Місця Походження (НМП, аналог європейського PDO — Protected Designations of Origins) — виробники змогли продавати свою продукцію дорожче. Така сертифікація гарантує високу якість та автентичність продукції, отже й створює додану вартість [9].

Проте, у сегменті агротуристичного бізнесу є значні проблеми. Держава не хоче дивитися на агротуризм як на частину туристичного бізнесу з великим потенціалом. Важко передбачити, в якій площині буде рухатися галузь далі. Оскільки Україна все ж таки орієнтується на сільськогосподарський сектор, можливо, наша країна буде початківцем із великим потенціалом у цій галузі. Щодо іноземних інвестицій, то можна відзначити, що іноземці не дуже зацікавлені у цьому. З огляду на рівень доходів українців, вони не бачать у них потенційно великих клієнтів. Тому потрібно організувати потік іноземних туристів в Україну – розвивати в'їзний туризм у нашій країні. При обговоренні залучення іноземних туристів важливо враховувати, що їхні відвідини мотивовані історичними пам'ятками, якістю їжі, місцевими традиціями, святами та фольклором. Сприяти цьому може створення позитивного

міжнародного іміджу України, а також реалізація програм просування та маркетингових концепцій [2].

Необхідно також зазначити й економічні переваги розвитку сільського туризму в Україні. По-перше, це сприяє збільшенню частки послуг у структурі агропромислового комплексу, а подруге, позитивно впливає на платіжний баланс країни, оскільки агротуристичні послуги можуть перетворитися на експортний продукт. Агротуризм дозволяє оптимізувати сільськогосподарське виробництво та підвищити його ефективність завдяки високій частці доданої вартості в структурі витрат на послуги. Це має особливе значення для продукції сільськогосподарських підприємств, яка зазвичай характеризується значною матеріаломісткістю [1].

У перспективі важливо враховувати потреби та вподобання туристів, слідкувати за ринковими тенденціями й розвивати нові туристичні продукти. Зокрема, зростаючий попит на органічні продукти харчування та здоровий спосіб життя відкриває можливості для розвитку агротуризму, орієнтованого на здорове харчування та активний відпочинок на природі. Агросадиби привабливі для сімей із дітьми, особливо для міських мешканців, які прагнуть взаємодії з тваринами та природою. Для школярів такі поїздки сприяють розширенню світогляду, пізнанню природи та закріпленню теоретичних знань [5].

Висновки. Агротуризм в Україні має великий потенціал для зростання, однак його реалізація вимагає подолання низки економічних, правових та соціальних викликів. Зокрема, важливо створити програми підтримки для фермерів, інвестувати в інфраструктуру сільських територій та вдосконалити правове регулювання в цій сфері. Крім того, запровадження

спеціальних маркетингових програм і розширення міжнародного співробітництва можуть допомогти розвивати агротуризм і підвищити конкурентоспроможність України на глобальному туристичному ринку.

Основні перешкоди для розвитку аграрного туризму включають:

- відсутність чіткої нормативно-правової бази для туристичної діяльності в сільських регіонах;
- обмежені можливості місцевої влади контролювати діяльність агросадиб і фермерських господарств, що пропонують туристичні послуги;
- значний відсоток тіньового бізнесу, оскільки місцева влада не завжди може прозоро показати, куди спрямовуються зібрані податки;
- перевага туристів відпочивати в горах чи біля води, через що популярні напрями перевантажені, а про агротуристичні можливості відомо недостатньо;
- потреба в часі для завершення процесів розмінування територій [3].

Головним напрямом відновлення та розвитку агротуризму на сільських територіях в повоєнний період буде вивчення досвіду країн, які пережили війну, щоб зрозуміти як повинен відроджуватися туризм в післявоєнний період. Драйверами перезапуску агротуризму в повоєнному відновленні України можуть стати такі сучасні види туризму як волонтерський та солідарний. Наразі, коли часи для туризму надскладні, вони допомагають подивитися на кризу як на новий етап розвитку, розгледіти не лише суцільні збитки від війни, а й нове бачення розвитку туризму на сільських територіях [3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Katsemir Y. CURRENT STATE AND PROSPECTS OF AGROECOTURISM DEVELOPMENT IN UKRAINE. *Intellect XXI*. 2020. No. 4, 2020. URL: <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2020-4.5> (date of access: 10.11.2024)
2. Грекова Т. М., Василюва Є. М. Агротуризм як напрям соціально-економічного розвитку сільських територій. Маркетингові та організаційні механізми повоєнного розвитку галузі гостинності та туризму України: зб. тез доп. I Всеукр. наук.-практ. конф. (14-15 листопада 2023 року, м. Харків). Харків: Нац. техн. ун-т «Харків. політехн. ін-т», 2023. Ч. 1. С. 67-71.
3. Дуга В. Напрями повоєнного відновлення вітчизняного агротуризму. *Економіка та суспільство*. 2024. №60. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-129> (дата звернення: 02.11.2024).
4. Куць Б.С., Чала Н.Д. Вплив війни на агропідприємства та потенційні шляхи розвитку. Матеріали конференції (збірник). Київ: Національний університет «Києво-Могилянська академія». 2023. С. 363-366.

5. Микитас А.С., Аверчева Н.О. Відновлення сфери агротуризму у післявоєнній відбудові сільських територій. Матеріали конференції (збірник). Херсон: Херсонський державний аграрно-економічний університет. 2023. С. 18-21.
6. Патица Н.І., Гловацький Д.В., Василенко В.А. Соціально-економічний вплив екотуризму на регіональний розвиток: висвітлення позитивних і негативних аспектів. *Економіка*. 2024.
7. russia, Ukraine, and Global Food Security: A Two-Year Assessment. URL: <https://www.csis.org/analysis/russia-ukraine-and-global-food-security-two-year-assessment> (дата звернення: 03.11.2024).
8. Агротуризм для сталого розвитку. URL: <https://agro-business.com.ua/agro/idei-trendy/item/26629-ahroturyzm-dlia-staloho-rozvytku.html> (дата звернення: 10.11.2024).
9. Агротуризм і сьогодні: розваги у воєнний час чи острівки спокою, які розвивають громади. URL: <https://www.growhow.in.ua/ahroturyzm-i-sohodennia-rozvahu-u-voienyyu-chas-chy-ostrivky-spokoiu-iaki-rozvyvaiut-hromady/> (дата звернення 11.11.2024).
10. Вовк К. росія окупувала українські заповідники: як це впливає на екологію? *Свідомі*. 10.01.2024. URL: <https://svidomi.in.ua/page/rosiia-okupuvala-ukrainski-zapovidnyky-iak-tse-vplyvaie-na-ekolohiiu-svitu> (дата звернення: 22.03.2025).
11. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 23.03.2025).
12. Про туризм: закон України №1282-IV від 18.11.2003р. зі змінами від 02.03.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1282-15> (дата звернення: 20.03.2025).
13. Зінченко М. Кількість пошкоджених пам'яток культурної спадщини через російську агресію зросла до 1179. *Детектор-медіа*. 4.11.2024. URL: <https://detector.media/infospace/article/234301/2024-11-04-mksk-kilkist-poshkodzhenykh-pamyatok-kulturnoi-spadshchyny-cherez-rosiysku-agresiyu-zroslo-do-1-179/> (дата звернення: 22.03.2025).
14. Міністерство аграрної політики та продовольства України. URL: <https://minagro.gov.ua/> (дата звернення: 23.03.2025).
15. Чому після війни попит на агротуризм збільшиться. URL: <https://kyivregiontours.gov.ua/blog/comu-pisla-vijni-popit-na-agroturizm-zbilsitsya> (дата звернення: 10.11.2024).

REFERENCES

1. Katsemir Y. CURRENT STATE AND PROSPECTS OF AGROECOTOURISM DEVELOPMENT IN UKRAINE. *Intellect XXI*. 2020. No. 4, 2020. URL: <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2020-4.5> (date of access: 10.11.2024)
2. Agritourism as a direction of socio-economic development of rural areas. Marketing and organizational mechanisms of the post-war development of the hospitality and tourism industry of Ukraine: abstracts of the first All-Ukrainian scientific and practical conference (November 14-15, 2023, Kharkiv). Kharkiv : National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", 2023. Ч. 1. С. 67-71.
3. Duga V. Directions of post-war restoration of domestic agritourism. *Economy and society*. 2024. №60. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-129> (accessed 02.11.2024).
4. The impact of war on agricultural enterprises and potential ways of development. Conference materials (collection). Kyiv: National University of Kyiv-Mohyla Academy. 2023. С. 363-366.
5. Mykytas A.S., Avercheva N.O. Restoration of the agritourism sector in the post-war reconstruction of rural areas. Conference materials (collection). Kherson: Kherson State Agrarian and Economic University. 2023. С. 18-21.
6. Socio-economic impact of ecotourism on regional development: highlighting positive and negative aspects. *Ekonomika*. 2024.
7. russia, Ukraine, and Global Food Security: A Two-Year Assessment. URL: <https://www.csis.org/analysis/russia-ukraine-and-global-food-security-two-year-assessment> (accessed November 03, 2024).
8. Agritourism for sustainable development. URL: <https://agro-business.com.ua/agro/idei-trendy/item/26629-ahroturyzm-dlia-staloho-rozvytku.html> (accessed November 10, 2024).
9. Agritourism and the present: entertainment in wartime or islands of peace that develop communities. URL: <https://www.growhow.in.ua/ahroturyzm-i-sohodennia-rozvahu-u-voienyyu-chas-chy-ostrivky-spokoiu-iaki-rozvyvaiut-hromady/> (accessed 11.11.2024).

10. Vovk K. Russia occupied Ukrainian reserves: how does it affect the environment? Svidomi. 10.01.2024. URL: <https://svidomi.in.ua/page/rosiia-okupuvala-ukrainski-zapovidnyky-iak-tse-vplyvaie-na-ekolohiiu-svitu> (accessed 03/22/2025).
11. State Statistics Service of Ukraine. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (accessed March 23, 2025).
12. Law of Ukraine “On Tourism”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1282-15> (accessed March 20, 2025).
13. The number of damaged cultural heritage sites due to Russian aggression has increased to 1179. Detector Media. 4.11.2024. URL: <https://detector.media/infospace/article/234301/2024-11-04-mksk-kilkist-poshkodzhenykh-pamyatok-kulturnoi-spadshchyny-cherez-rosiysku-agresiyu-zroslo-do-1-179/> (accessed 03/22/2025).
14. Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine. URL: <https://minagro.gov.ua/> (accessed March 23, 2025).
15. Why the demand for agritourism will increase after the war. URL: <https://kyivregiontours.gov.ua/blog/comu-pisla-vijni-popit-na-agroturizm-zbilsitsa> (accessed November 10, 2024).

Отримано 01.03.2025